

Selskapet
for
Grimstad Bys Vel

Medlemsskrift nr. 36 — 1991

Selskapet
for
Grimstad Bys Vel

Medlemsskrift nr. 36 — 1991

Innholdsfortegnelse

1. FORORD	5
Av Else Dalen	
2. TALE TIL GRIMSTAD	6
Av Kjeld Malde	
3. JUBILEUMSGAVEN	10
Av Reidar Marmøy	
4. GRIMSTAD I MALERKUNSTEN	12
Av Bjarne Berg	
5. «GUTTENE KOMMER»	17
Av Reidar Marmøy	
6. GRIMSTAD SKOLEKORPS	32
Av Kåre Jacobsen	
7. GUNNAR E. GUNDERSEN - EN MANN FOR SIN BY	34
Av Reidar Marmøy	
8. ÅRSBERETNINGER FRA IBSENHUSET OG GRIMSTAD BYMUSEUM	44
9. ÅRSBERETNINGER FRA SKJÆRGÅRDSKOMITEEN	50
10. ÅRSBERETNINGER FRA BYSELSKAPET	53
11. ANNONSER	58

FORORD

Grimstad by feirer sitt 175-års jubileum i 1991. 175 år er i bymessig sammenheng ingen høy alder, men vi som bor her, har likevel følt at det har vært å markere begivenheten - det har vært en anledning til å kaste blikket bakover til mennesker og hendelser som har vært med på å utvikle byen til hva den er idag, og også til å se fremover i forsøk på å finne en riktig vei å gå videre.

Selskapet for Grimstad Bys Vel har tidligere i år overlevert sin jubileumsgave til byen: Søllings Minne er flyttet fra Boddend til Kirkeheia - Dramsevigheia - der det i tillegg til å kunne sees «fra byen og hele havnen» også er blitt lett tilgjengelig både for lokalbefolkningen og for våre turister.

Det er Byselskapets ønske at også årets Medlemskrift - nr. 36 - skal være med å markere at dette er et jubileumsår. Med forfatterens tillatelse bringer vi Kjeld Maldes tale for Grimstad. Vi har fått med en artikkel av Bjarne Berg om kunstbyen Grimstad og vi har «Hornmusikkens» historie skrevet av redaktøren og for Skolekorpsets vedkommende av Kåre Jacobsen. I tillegg til dette kommer fra redaktørens hånd en «beskrivelse» av Byselskapets formann gjennom mangfoldige år - G. E. Gundersen senior.

Vår tidligere redaktør Trond Berg måtte si fra seg arbeidet med medlemskriftet etter å ha overtatt redaktøransvaret i Grimstad Adressetidende. I hans sted har vi vært heldige og fått inn Reidar Marmøy - pensjonert rektor - barnefødt i byen og lommekjent i byen og distriktet - og vi er meget takknemlige for det arbeid han i årets løp har nedlagt både i medlemskriftet og i «Navn i Grimstad skjærgård» som i bokform rommer Didrik Nagelstads navnesamling fra skjærgården med forklaringer, kommentarer og ikke minst kart.

Tradisjonen tro bringer også dette heftet beretningene om Byselskapets og Skjærgårdskomiteens arbeide, denne gang for de seneste 2 år, og vi har også med årsberetningene fra Ibsenhuset og Grimstad Bymuseum til våre medlemmers orientering.

På vegne av Byselskapet vil jeg takke våre bidragsytere, våre annonsører og ikke minst vår redaktør fordi alle har medvirket til å få dette medlemskriftet utgitt, og jeg vil uttrykke et håp om at alle våre medlemmer - nære og fjerne - vil kunne glede seg over denne hilsen fra byen i jubileumsåret.

14. oktober 1991

Else Dalen
formann

TALE TIL GRIMSTAD BYS 175-ÅRS JUBILEUM 6. JUNI 1991

Kjeld Malde

Hva er det med Grimstad?

To ting har vært viktige for utviklingen.

Menneskene, innbyggerne gjennom alle år, og den unike beliggenheten.

Med beliggenheten tenker jeg ikke bare på topografien, men også på klimaet. Det er ikke bare dagens storbymennesker som finner at dette er Norges solkyst. Funn fra steinalder viser at også den gang var området attraktivt. Og siden sjøen var kommunikasjonsveien, var den gode havnen nødvendig. Godt beskyttet av holmer og skjær innerst i Groosefjorden var det en ypperlig havn. Den ga beskyttelse for de fleste vinder. Mange har søkt nødhavn i Groosefjorden eller Kirkefjorden som den het mens man enda kunne se Fjære kirke og brukte det gamle gudshus som sjømerke.

Vi venter oss kongebesøk senere i år, men vi har hatt kongelig besøk tidligere også. Historien forteller at kong Christian 6. og dronning Sophie etter en strabasøs tur over Homborside i 1733 måtte hvile ut i Grimstad.

I Hesnes havn lå kong Magnus Eriksson med sin flåte i 1320.

På de første kart over Norge er det ikke Arendal og Kristiansand som er tegnet inn. Nei, på et kart over Norge tegnet av hollenderen Ziegler i 1532 er Hesnes eneste navn mellom Jomfruland og Lindesnes. Historien forteller ikke om det er slektning til vår nå nyansatte rådmann som er karttegner.

Kobbernaglen og Gråholmen er tidlige kartnavn, uanseelige som de ligger i dag. Men viktige sjømerker for datidens reisende.

Første gang Grimstad (ikke Grømstad) er nevnt er i lensregnskaper fra 1528 da en skotte var i havnen og tok inn last.

Like etter søkte kong Christian 2. nødhavn i Hesnes med restene av sin flåte. Han var på vei for å gjenerobre Norge.

En annen som søkte nødhavn i Grimstad var den finsk-svenske botaniker Pehr Kalm. Han var i 1747 på vei til Amerika. Under sitt 7 uker lange opphold her førte han nøyaktig dagbok. Han dro på utflukt både til Arendal og Kristiansand og dagboken forteller mye om forholdene på stedet den gang. Reisen til sjøs til Kristiansand tok 2 døgn. Men det var mye motvind. I våre dager synes vi vel også at mye var bedre før og det syntes man i 1747 også. Kalm skriver at lokalbefolkningen klager over det dårlige fisket. Årsaken mener lokale fiskere er nedgangen i hummerbestanden. Og været klaget man på den gangen også. Eldre folk mente å huske at været var bedre før. Stormene varte bare en dag i «gamle dager» mot i en uke nå!

Bak kystlinjen lå den beste jord. Så i tillegg til klimaet og havnen var det grunnlag for bosetting og jordbruk. Funn fra steinalder viser meget gammel bosetting i distriktet. Og i tillegg til bønder og fiskere viser bygging av Fjære kirke og etablering av storgårder at også administrasjon og øvrighet bodde her. En av dem var Kol Kalessøn, herren på Bringsværd. Sønnen Kale Kolssøn dro til Orkneyene og under navnet Ragnvald Jarl ble han kjent som byggherre til den store og

mektige Magnus-katedralen.

De første innbyggere var rimeligvis jegere og fiskere, men de ble etterhvert fastboende bønder. De dyrket jorden og drev skogen. Og tømmeret fra eikeskogene her var ettertraktet på det europeiske markedet. Mange hus i europeiske storbyer er nok bygd på pæler fra skogene rundt Grimstad. Men ikke minst ble det bygd båter og etterhvert skip. Ja, i sin tid verdens største skip siden Noas ark. Det var Fredrik II som i Strandfjorden i 1570 lot bygge St. Oluf på 140 fot. De største skip i den fryktelige engelske armada var bare omkring 100 fot.

Enda en naturressurs var viktig for utviklingen av Grimstad. Utvinning av jernmalm og foredling av den ved Frolands Verk. Mens det var Arendal og Kristiansand som hadde myndighetenes bevakning og datidens privilegier, hadde eieren av Frolands Verk omtrent kjøpstadprivileger alene! Og eksporten gikk over Grimstad havn. Kanonkuler til Europas krigførende konger var en stor eksportartikkel.

Så fra å være en båtstø til gården Grøm ved utløpet av Groa, utviklet Grømstad seg mot Grimstad og kjøpstad.

Tross mangel på kongens og myndighetenes bevakning. Og ingen stor elv hadde sitt utløp her. Det var i den tid en viktig forutsetning for et steds fremgang. Men vi hadde driftige innbyggere som gjorde stedet til hva det etterhvert ble. Og er det så noe spesielt med dem?

Eller er de som sørlendinger flest? Et sindig og rolig og noe tregt folkeferd. Noen særtrekk vil jeg fremheve hos Grimstads befolkning.

Utferdstrangen

Jeg har nevnt Ragnvald Jarl, men det var mange flere enn han som dro avsted. Først og fremst til Danmark. Fortsatt er farten over Skagerrak viktig. Enten det er med Color Line eller i egen båt. Men mange har som Terje i nød rodd i åpen båt for å kjøpe korn.

Etterhvert ble båtene større og handelen gikk begge veier. Østersjøen var en kjent fart med seilskutene, men adskillig mer sus var det over sydhavsøyer, Kinafart og Kapp Hornere.

Skutene var gjerne bygd på lokale verft. Av tømmer fra omkringliggende skog. Og mens vi har kommandittselskaper, hadde de den gang partsrederier. Gårdbrukeren med trevirke, skipsbyggeren med øksa og kapteinen med kompasset var alle eiere i skuta. I siste halvdel av 1800 var Grimstads glansdager. Der var gode tider, økende befolkning, behov for byutvidelse og stor aktivitet. En større kirke måtte bygges. Og vår tids byggebaroner hadde sin make i byggmester Heinicke som bygde kirken, skolebygninger i Storgaten, sykehuset i Ekelunden, hovedbygningene på Egra og Fjære prestegård og ellers mange privatboliger. Fortsatt setter mange sitt preg på byen og distriktet.

Staheten

Et annet særtrekk er en porsjon stahet. Staheten kom vel bra til uttrykk da de brave menn (det er oftest menn som er frempå i slikt, men jeg kommer til kvinnene også) søkte om kjøpstadprivilegier. Her utviklet Grimstad seg til tross for privilegiene til nabostedene Kristiansand og Arendal. Og så søkte oppkomlingen om slike rettigheter. I Arendal mente man at Grimstads befolkning ikke kunne være riktig vel bevart og det blir skrevet at «til beste for stedet og befolkningen

bør det ikke gis kjøpstadrettigheter». Tenk det, Hedda! som en innflytter senere har uttalt. Men nå må nabobyen i øst ty til Stortinget for å vokse seg større enn Grimstad igjen. Noe hjelp til sin utvikling (om enn kanskje ufrivillig) fikk dog Grimstad i Arendal. Pga. arendalittenes laksefiske i Nidelven måtte tømmeret fløtes til Roesanden for transport til Grimstad.

Grimstadfolk er gründere

De ser sjanser og muligheter der andre ikke gjør det og tar sjansen til tider hvor andre legger ned. Tenk på skipsfart. Ikke bare det å bygge og seile skuter, men ideen om Det Norske Veritas ble født i Grimstad av Fredrik Smith Petersen. Sikkerhet var også den gang i tankene.

Tidligere hadde den norskfødte kommandørkaptein Sølling lært å bygge dekklosbåter som var adskillig sikrere enn de åpne som var i bruk. Og da han trengte de beste båtbyggere, hvor fant han dem? Jo, i Grimstad.

De siste 50 år har vi hatt redere som har gjort Grimstad til verdens største sjøfartsby i forhold i folketallet. Men det var før siste kommunesammenslåing.

Hagebruk og konserverindustri har hatt foregangsmenn. I mangel av skutebygging har den moderne lystbåtflåte i plast for en stor del vært bygd i Grimstad-distriktet. Og hvor ble Norges første plastbåt bygd? Og hvorfra kom den forbanka østlendingen hos Vilhelm Krag som endatil var så nymotens at han hadde motor?

Innbyggerne, eller iallfall noen av dem, har også hatt sansen for skole og utdannelse. I sin tid var det sjømanns-skole her, neppe så underlig tatt i betraktning den store tilknytning til havet. Men at man allerede for 195 år siden (jubileum det også!) kunne starte opp det som fortsatt er Dahlske skole, var spesielt. En eventyrer fra Eskedal, Peter Dahl, la grunnlaget for skolen med opprettelsen av et legat. Enda tidligere, allerede på 1200-tallet, hadde boklig lærdom gitt Olav og Finn muligheten til å risse runer i fjellet ved Havstad. Så linjen kan trekkes derfra til dagens skoleby.

Der sto kvinner bak. Historien sier ikke så mye om kvinnene bak mennene. Men kvinnene var nødt til å ha ben i nesene. Mennene var borte på lange reiser til sjøs. Kanskje kom de ikke hjem i det hele tatt. Det er vel ikke tilfeldig at historien nevner en rederinne som en skute-eier. Anne Jensdatter het hun og bodde i det som nå er Laura Reiersens hus, forøvrig byens eldste. Laura Reiersen selv kan jeg også nevne. Madam Møller drev i sin tid Møllers hotell, byens in-sted. Og hva skulle vi gjort uten de kvinnelige fotografer som har foreviget gamle Grimstad så helt fantastisk på glassplatene sine..

Om det var klimaet eller annet som kunne være årsaken så gikk iallfall kvinnene i Grimstad for å være skjønnere enn andre steder. Hvilket skal ha foranlediget denne historie. En kongelig (det nevnes ikke hvem) så noen skjønne damer og spurte hvor de kom fra. Fra Grimstad var svaret. «Hvis så pene damer kommer derfra burde stedet ikke hete Grimstad men Skjønnstad» var den kongelige replikk.

Vi skal la striden Grømstad/Grimstad ligge. Akkurat der utviste vel innbyggerne noe av den typiske sørlandske flegma. De tenkte vel som så: «Nå har vi fått kjøpstadrettighetene etter mye om og men og ikke er postgangen grei og veien er

lang så nå får det heller være at det er blitt Grimstad under behandlingen hos de høye herrer». Og litt forvirring har det nok vært. Mens kong Christian 6. hvilte ut i Grimsted i 1733, hadde vi avisen Grømstadposten i dette århundre.

Det er vel neppe så meget Grimstads eller Grimstads innbyggers fortjeneste at to av verdenslitteraturens størrelser har tilknytning hit. Det er vel mer tilfeldighetenes spill. Og Grimstad gjorde vel mer inntrykk på Henrik Ibsen enn han gjorde på Grimstad den gang han tilbragte noen år her. Og Nobelprisvinneren Knut Hamsun skrev vel heller ikke sørlandslitteratur. Det gjorde derimot Gabriel Scott som tross kort opphold i byen rakk å gjøre seg mektig upopulær med sin Trangvikske skildring av Grimstad.

Hva bringer så fremtiden?

Ja, si det. Storm P. som ikke er fra Grimstad sier at det er vanskelig å spå, spesielt om fremtiden.

Fremtidforskeren John Naisbitt som heller ikke er fra Grimstad sier at vår verden går mot det globale samfunn. Og med Grimstad historie vil det være et samfunn for oss. Utadvendte som vi alltid har vært. Han spår frie markeder og utroper 1990-årene til Stillehavslanenes tiår. Det lover godt for vår skipsfart. At vi går mot høyteknologisamfunnet med stor vekt på utdanning og kompetanse ser vi tydelig. Skolebyen Grimstad er i så måte heldig stillet. Turisme og kultur vil fylle mer av tiden vår når arbeidstiden kortes ned og pensjonsalderen blir lavere. Grimstad som Norges solkysts perle vil ha en rik fremtid.

Og patriotisme er her nok av. Ikke bare i jubileumsår.

Hva er det som trekker oss hit, hva holder oss her?

Det må være noe med et sted som kan oppvise både en høy andel i nyfødte barn samtidig som andelen eldre gamle (unnskyld gamle eldre) er større enn andre steder. Her må være forhold som gjør at folk lever lenge samtidig som fruktbarheten er stor. Det er alt sammen et uttrykk for trivsel og velvære. Her er godt å bli gammel og godt å vokse opp. Her er en passe blanding av småbysjarm og aktivitet. Kort sagt: Her er godt å bo.

Så la meg avslutte med en lett omskrivning av Alf Prøysens ord: Jeg kan bo overalt i verden bare jeg ser Groosefjorden.

Gratulasjoner til byen og dens innbyggere med de 175 år.

Lykke til videre!!

JUBILEUMSGAVEN

Reidar Marmøy

Fra guttedagene husker jeg en replikkveksling om hvem Sølling var. Ingen hadde særlig klare forestillinger om det, men det var i alle fall én som trodde han var på spor av den rette sammenhengen: «E'kje det han som ligger under en stein i Nic. Thomassens have»? Folk flest visste nok noe mer om kommandør Sølling og om «steinen i Nic. Thomassens have», men det er ingen tvil om at så vel mannen som monumentet var lite kjent.

P. N. Sølling var en norskfødt offiser i den dansk-norske marine. Han fikk i 1799 permisjon for å studere konstruksjon og bygging av losfartøyer i England. Det var all mulig grunn til å forsøke å gjøre losyrket mindre farlig. «Ingen Lots bliver her begravet uden i Bølgerne» heter det i en skildring fra Svinør i 1803. Losen gikk ut i åpen båt og når han var ombord i skipet, måtte losguttene seile sjekta inn igjen. Går det an å bli mer alene enn en losgutt som seiler hjemover i novembermørket, overlatt til kulingen, kulda og opprørt hav? Søllings store fortjeneste er at han brukte krefter og tid på å skaffe losene tryggere båter. Han konstruerte en dekkbåt som etterhvert ble tatt i bruk, selv om han klaget over at losene i en overgangstid helst ville holde seg til de båtene de var kjent med.

Det er godt å stoppe opp ved «Søllings Minne» og reflektere litt over den utvikling som har funnet sted og hva seilskutetiden kostet av slit og savn. Og det er grunn til å hedre dem som brukte tid og krefter på å gjøre tilværelsen noe mindre farefull for losere og fiskere. Kommandør Sølling oppnådde virkelig resultater i sitt arbeid for å få fram sikrere båter. Han beskriver selv resultatet slik: «Skibene fikk Lodser bestandig. Lodsernes Liv sparedes, og et almindeligt Havfiske opkom». Det er også rimelig å reflektere litt over hva som er grunnen til at Sølling ønsket at varden med minnetavlen skulle reises nettopp i Grimstad.

Den nye båttypen som Sølling introduserte som losbåt og fiskefartøy, krevde selvsagt også nye teknikker fra båtbyggernes side. For å sikre seg et godt resultat fra starten av, brukte han atskillig tid «på den vidløftige Land-Strækning». Hensikten var å få rede på hvor han kunne finne «de berømteste Baade-Byggere». Valget falt på Gunder Thorsen Ullenæs og båten han bygde i år 1800, fikk navnet «Grømstad». Litt senere ble den nye båttypen bygd også i Dramsvika og ved Osuld Grefstads verft. Minnesmerket forteller dermed om en solid båtbyggertradisjon fra «Arilds Tid» og helt til våre dager. Byselskapets gave til Grimstad dreier seg om mer enn å flytte en varde til et mer egnet sted. Det dreier seg om noe så vesentlig som forholdet mellom tradisjon og utvikling.

GRIMSTAD I MALERKUNSTEN

Av Bjarne Berg

Om vi, som her, tar for oss Grimstad i malerkunsten opp gjennom tidene, eller vil forsøke å kartlegge malerkunsten i Grimstad, blir perspektivet omtrent det samme. I vårt distrikt, som ellers på Sørlandet, er det en intim forbindelse mellom det geografiske særpreget og kunstutfoldelsen. Landskapsmaleriet har alltid stått sterkt i Norge, og i Sørlandets kunsthistorie er naturen og bebyggelsen det helt dominerende motiv.

Dette gjelder særlig etter at nyromantikerne med Vilhelm Krag i spissen i begynnelsen av vårt århundre ga det sørlandske kystlandskap en ny status. En utpreget romantisk følelse overfor landsdelens natur og miljø begynte å våkne, og «sørlandsidyll» ble det estetiske nøkkelordet.

Selv om denne oppfatningen kom drivende utenfra, oppnådde den snart å bli landsdelens eget selvilde. Det idylliske ble et uttrykk for sørlandsk mentalitet. Og slik man følte at idyllen lå konkret for hånden, var det også kunstnerens oppgave å gjengi den.

Først i de siste decenniener har denne innstillingen begynt å forandre seg. Både form og innhold i den bildende kunst har fått nye dimensjoner også i Grimstad, og et større register av menneskelige kvaliteter er trukket med i de kunstneriske intensjoner.

Likevel har det idylliske sørlandsmotiv fremdeles en sterk posisjon i Grimstads kunst. I amatørarbeidene er det nesten enerådende. Og selv om det kan virke nostalgisk og ureflektert, uttrykker det en dyp samhörighet med hjemstedets natur og miljø og aktiviserer verdifulle estetiske følelser.

Enten man ser på dette forholdet fra en tradisjonell eller en mer moderne synsvinkel, er det tydelig at Grimstad eier kvaliteter som stadig virker kunstnerisk inspirerende. Dette har sporadisk gitt reflekser i nasjonal og til og med internasjonal kunst.

Prospektmakere og malende dikter

Det store navn i fremkomsten av norsk landskapsmaleri var J. C. Dahl (1788-1857). Før hans tid var det særlig enkle tegninger og fargelagte skisser som florette. Noen av dem, «prospektene», var ofte nitid utført både i strek og farge og kunne gi nokså nøyaktige beskrivelser av natur og bebyggelse. Men disse prospektene plasserer seg nok mer som forløpere for fotografiet enn som innledning til en virkelig malerkunst.

Det eldste kjente bilde av Grimstad er et prospekt fra 1804, utført av Chr. Helmer. Bildet viser ladestedet sett fra havnen, og det tilhører Ibsenhuset og Grimstad Bymuseum.

Betydelige prospektmakere som virket på Sørlandet, var P. F. Wergmann og A. M. Appel. I museets eie er et utsyn over Grimstads havn i 1830-årene, signert Wergmann, og nylig ble innkjøpt et Appel-prospekt over Homborsund fra ca. 1825.

Men den som først forsøkte å gi Grimstad en plass i malerkunsten, var en ung, ambisjos amatør, Henrik Ibsen. Hans visuelle fantasi og sterke uttrykksbehov gjorde at han tidlig begynte å sysle med tegne- og malesaker. Da han steg i land i Grimstad i 1844, seksten år gammel, var det med et alvorlig håp om å bli

billedkunstner. Ibsenhuset og Grimstad Bymuseum har flere arbeider fra apotekerlærlingens hånd med Håø-losen sittende ved en varde som det mest kjente.

Henrik Ibsens maleforsøk er selvsagt interessante i en psykologisk og litteraturvitenskapelig sammenheng, men kunstnerisk er de nokså ubetydelige. Det er påfallende at de store problemer han slet med, bare ga seg beskjedne utslag i hans billedfremstillinger, og det ble snart klart at ordet var hans naturlige medium. I diktet «I billedgalleriet» forteller Ibsen selv om sitt kunstneriske blindspor:

«Og der gikk dage, og der gikk år;
til kunsten jeg drømte meg viet;
nu er min gjøglende drøm forbi,
på loftet står staffeliet.

- - - -

Gud vet der var bilder nok i min sjel,
kunstnerinne var jeg i ånden;
der manglet meg blott en eneste ting,
men det ene var - kunstnerhånden».

Borgerlige bohemer i Grimstad

Om Henrik Ibsens kunstnerdrømmer dampet bort i Lars Niensens apotek, ble hans diktning en billedskapende inspirasjonskilde, også med virkninger for Grimstad.

Da Gyldendal i 1890-årene skulle lansere en illustrert utgave av «Terje Vigen», fikk Chr. Krohg i oppdrag å utføre illustrasjonene. Sammen med sin kone Oda var han i Grimstad somrene 1890 og 1891 for å gjøre forarbeider til serien. Hesnesøy-losen Per på Sanden ble valgt til modell for Terje, og i alt 21 tegninger med motiv fra skjærgården kom til å utgjøre det ferdige materiale. Lenge var det ingen som visste hvor originaltegningene senere tok veien; men for få år siden ble de gjenfunnet av Stein Ørnhei da han gjorde TV-opptak på Waldemar Slot i Danmark. Ved Ørnheis bistand ble tegningene stilt ut i Tvedestrand. Et forsøk på å erverve dem for Grimstad førte ikke frem, da prisen var uakseptabel.

Chr. og Oda Krohg hadde begge produktive måneder her i distriktet. I tillegg til Terje Vigen-studiene malte de et stort antall bilder, gjerne i en litt innsmigrende stil som helt brøt med deres opprørske synspunkt. De holdt til og med utstilling i Bytingsalen (den nåværende bibliotekbygningen) til inntekt for Træplantningsselskabet, og bilder fra Vikkilen, Torvet, Fiskebrygga osv. høstet ære i Grimstad Adressetidende. De fleste av disse maleriene er spredt for alle vinder; men et av Chr. Krohgs mange losbilder fra denne perioden (Mathias Haaø) henger i Grimstad rådhus.

Lokal kunstinteresse

Kunstnerparet Krohgs utstilling i Bytingsalen vakte stor oppmerksomhet hos publikum. Vi må tro at dette ikke bare skyldtes sensasjonen og det gode formål. Estetisk oppdragelse hørte til det tradisjonelle borgerlige dannelsesideal, og amatørming var godtatt som en aktverdig fritidssyssel - iallfall for kvinner.

Den historisk nære forbindelse mellom håndverk og kunst var også en virk-

som faktor fremdeles. Grimstads første kunstmaler å regne med, Lauritz Hansen (1825 - 1895), satte farge på både husvegger og lerret; men hans bilder røper en sikker hånd og adskillig skoloring. I 1860-årene malte han kulissene til byens første teaterscene med motiv fra havnen. Et av hans små arbeider, som eies av Grimstad kommune, skildrer byen og fjorden sett fra Indre Maløya. Bildet er holdt i en mørk galleritone som var gammelmodig allerede på den tiden (1885), men det virker sobert og uttrykksfullt.

Lauritz Hansens sønn, Hans Hansen Rep., er mest kjent som skribent og lokalkulturell primus motor, men leilighetsvis var han også maler i en enklere og mer bramfri stil enn farens. Et stort, fotografiinspirert panorama over Biodden og fjorden sett fra landsiden henger i Grimstad Adressetidende, hvor han tjente sitt brød som reporter.

Ellers var det stadig tilreisende kunstnere som søkte motiver i Grimstad-distriktet, noen av dem av europeisk format.

Allerede i 1800 dro engelskmennene John William Edy og William Fearnside omkring i Agder og tegnet landskap med henblikk på et stikkverk som forleggeren John Boydell skulle utgi. Edy hentet en rekke motiver fra Landvik, hvor bl.a. traktene omkring Søndlevann og Rore gjorde inntrykk på ham.

I 1828 besøkte Thomas Fearnley Rykene og tok en skisse av «Houge bro» (antagelig Strubro), og tegningen dannet grunnlaget for et større oljemaleri han utførte som elev hos J. C. Dahl i Dresden året etter. Senere arbeidet blant andre Peder Balke og Harriet Backer i Grimstad.

Harriet Backers mor var fra Grimstad, og i slutten av 1880-årene var hun flere ganger på sommerbesøk her. Men ifølge Gunvald Opstad kjenner man bare en pennetegning fra disse visittene, Grimstad havn 1880.

Hans Gude, som malte en mengde Sørlandsmotiver, er knyttet til Grimstad på en mer kurios måte. Han var med i et partsrederi sammen med havnefogd Oluf Due, og da barken «Betzy Gude» ble bygget, var det Hans Gude selv som tegnet utkast til gallionsfiguren (1869).

De blide penslers epoke

Utover i vårt eget århundre, da Sørlandet for alvor ble oppdaget, økte også besøket av kunstnere i Grimstad. Turisttrafikken fikk et oppsving både til lands og til vanns, sommerpensjonatene hadde sin store tid, hytter ble bygget, og man opplevde et gryende campingliv.

Denne sommerlige interesse for sørlandsk egenart influerte også på kunstnerne, samtidig som publikums etterspørsel etter sørlandsmotiver økte. Interessten konsentrerte seg om kyststripen, og Grimstad lå midt i paradiset.

Særlig i 1930-årene var det mange malere som i kortere eller lengre tid oppholdt seg i Grimstad. Dette resulterte i utallige skildringer av gater og smau, brygger, båter og bukter, som oftest lett og sjarmerende fremstilt. Kvaliteten er høyst forskjellig, men de aller beste når opp i toppsjiktet i norsk malerkunst og betales i dag med store summer på Bukowskis auksjoner i Oslo.

Eilif Peterssen malte på Rønnes sommeren 1918, og Per Deberitz var der i begynnelsen av 1930-årene. Videre kan nevnes Olaf Hasaas, Rasmus Strømme, Anton Meyer, Fredrik Hveding og Oscar Kullander.

En spesiell begivenhet i denne tiden var Albert Marquet's besøk på Hesnes i 1925. Han tilhørte avant-garden i fransk malerkunst like etter århundreskiftet og var en nær venn av Henri Matisse, som fikk så stor betydning for norske malere.